

COVID-19

Etterspørselssituasjonen og konsekvenser for norsk reiselivsnæring 2020-2024

Kåre Sandvik

Kåre Sandvik

COVID-19

**Etterspørselssituasjonen og konsekvenser
for norsk reiselivsnæring 2020-2024**

Om forfatteren:

Kåre Sandvik er Dr.Oecon fra NHH (1998) og professor i marketing management ved Handelshøyskolen, Universitetet i Sørøst-Norge. Han er prosjektleder for Norsk Reiselivs prosjekt «FoU-agenda for gjenreisning og vekst i norsk reiseliv 2020-2024». Han var tidligere prosjektleder for forskningsprosjektet «REISEPOL - Developing sources of competitive advantage in the Norwegian Travel industry» (2013-2016). Hans kompetanseområder er internasjonal markedsstrategi og «marketing finance» og Sandvik er Advisor til New York-baserte Marketing Accountability Standardization Board (www.themasb.org).

Dette er den andre rapporten i prosjektet «FoU-agenda for gjenreisning og vekst i norsk reiselivsnæring 2020-2024», finansiert av Norges Forskningsråd (312862/O90).

© 2020 Kåre Sandvik
Universitetet i Sørøst-Norge
Hønefoss, 2020

Skriftserien fra Universitetet i Sørøst-Norge nr. 60

ISSN: 2535-5325 (Online)
ISBN: 978-82-7860-454-0 (Online)

Utgivelser i publiseres som Creative Commons* og kan kopieres fritt og videreformidles til andre interesserte uten avgift. Navn på utgiver og forfatter(e) angis korrekt. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.no>

Innholdsfortegnelse

1.	Oppsummering	2
2.	Innledning: Gjennom krisen	3
3.	Reiselivsnæringen: 5 bransjer og integrert økosystem	4
4.	Prognose 2020-2021: To tapte år for reiselivet.....	7
4.1.	Estimater januar-august 2020	7
4.1.1.	Forutsetninger	7
4.1.2.	Prognose	11
4.2.	Prognose september-desember og helårseffekt 2020.....	12
4.2.1.	Forutsetninger	12
4.2.2.	Prognose	13
4.3.	Scenarier 2021.....	14
4.4.	Pandemiens lengde	14
4.5.	Myndighetsreguleringer.....	15
4.6.	Forbrukertillit (Consumer Confidence)	16
4.7.	Scenarier for 2021	17
4.7.1.	Forutsetninger	17
4.7.2.	Mid-case scenario.....	18
4.7.3.	Worst og Best Cases	19
4.8.	Egenkapitalens «burn-rate».....	19
5.	Forventet utvikling i 2022-2024: Gjenreisning og vekst	22
6.	Konklusjon: Ringvirkninger, eksport og økosystem	23
	Referanser	25

1. Oppsummering

Reiselivsnæringen er sammen med digitale tjenester, helse og omsorg, Norges tre viktigste næringer for sysselsetting fremover, med en forventet vekst på 95.000 nye sysselsatte innen reiseliv i 2050. Reiselivsnæringen har i dag 170.000 sysselsatte og indirekte 180.000 sysselsatte, til sammen 350.000 i sysselsettingseffekt. Næringen omsatte for 227 mrd. kroner i 2019 med et direkte reiselivsforbruk på 215 mrd. kroner (eksklusiv godsfrakt o.l.). Næringen har hatt sammenhengende lønnsom vekst siden 2008 og har skapt en eksportvekst på 40% siden 2013 som nå summeres opp til 64 mrd. kroner.

Våre analyser av reiselivsomsetningene 2020-2024 viser følgende estimater:

- Samlet blir omsetningsfallet for 2020 estimert til -90 mrd. kroner, ned -42% mot 2019
 - Januar-september har et estimert omsetningstap på -58 mrd. kroner, ned -38%.
 - September-desember estimeres med et omsetningstap på -32 mrd. kroner, ned -49%, hensyntatt innstrammingene nasjonalt og lokalt per 7.11.20.
- De eksportrettede bedriftene i næringen har størst omsetningsfall, estimert til -72% for 2020.
- Reisearrangører, luftfart, konferanse og opplevelser har et omsetningsfall på mer enn -60% for 2020.
- Mid-case scenario for 2021 antar effektiv vaksinerings til våren. Omsetningsfallet estimeres til 53 mrd. kroner, ned -25% mot 2019-nivå. Omsetningsfallet -142 mrd. (-33%) for begge årene.
- Etterspørselen i den norske reiselivsnæringen forventes å være tilbake til pre-korona i 2023.
- Bedriftenes egenkapital var 95 mrd. kroner i 2019. Vi estimerer at 60% er tapt ved utgangen av 2021. Gjeldsgraden vil da øke fra ca. 3 til ca. 10, noe som rammer den investeringstunge delen av næringen. Dette kan føre til massiv nedlegging, konkurser og ned-dimensjonering.
- Mer enn 50% av bedriftene i næringen hadde svak (<20%) eller negativ egenkapital i 2019. Mange reiselivsbedrifter står i fare for å forsvinne, hvis vi ser omsetningsutviklingen isolert.
- 30.000 – 40.000 varige arbeidsplasser i Norge kan forsvinne i ved en langvarig krise ut 2021.

Nå er det bråstopp i investeringsprosjekter og irreversible beslutninger blir tatt om oppsigelser, nedleggelse, og salg av eiendeler til andre formål. Reiselivsnæringen har tidligere kommet seg raskt tilbake (1-2 år) til normalen etter 7/11, svineinfluensa og finanskrisen. De bedriftene som har gjort det noenlunde godt i 2020 er rettet mot lokalmarkedet og det norske fritidsmarkedet. Næringen står i fare for å miste bedrifter som er viktige på (1) utenlandsmarkedene og reiselivseksport og (2) konferanse og større arrangementer. Brutte verdikjeder vil ramme mangfoldet av små og store bedrifter, samt leverandørbedriftene over hele landet som utgjør det norske «økosystemet» innen reiseliv. Denne rapporten viser at mange pre-korona levedyktige bedrifter denne gangen ikke vil være i posisjon når etterspørselen tar seg opp, uten tilførsel av ny kapital eller myndighetskompensasjon gjennom pandemien.

2. Innledning: Gjennom krisen

Den norske reiselivsnæringen er hardt rammet av COVID-19, både gjennom myndighetspålagte direkte og indirekte restriksjoner og kundenes egen reisefrykt. Det er uklart hva dette innebærer for næringens økonomiske utvikling, noe denne rapporten har som formål å belyse. Det er ingen fasit på hva som kommer til å skje og det er derfor benyttet ulike utfallsalternativ som legges til grunn for å analysere de økonomiske konsekvensene på «high level» nivå for næringen som helhet for 2021. Det er stor forskjell på bedriftenes etterspørsel og omsetning, også i COVID-krisetid. Nettopp derfor bør det ha stor verdi å studere næringen som helhet for å forstå dimensjonene ved den krisen næringen er midt oppe i.

Rapporten estimerer næringens 2020-reiselivsomsetning, med 2019 som baseline. Høsten er preget av økt smitteutvikling og ny smittebølge, både i Norge og i Europa. Vårt hovedfokus er 2021 og hvordan neste år vil utvikle seg. Reiselivsbedriftenes egenkapital er utfordret og burn-rate frem i tid er viktig å ha et forhold til.

Myndighetenes tiltak, og effekten av disse er ikke inkludert i rapportens analyser. Myndighetenes bidrag med lønnstilskudd og garantier for fly- og togruter kan ha medvirket til å begrense omsetningstapet ettersom disse rutene sannsynligvis ikke ville vært kjørt uten denne garantien. Det samme gjelder for lønnstilskuddet som har gjort det mulig å drive noen virksomheter.

Denne rapporten er del av Forskningsrådsprosjektet «FoU-agenda for gjenreisning og vekst i norsk reiselivsnæring 2020-2024», finansiert av Norges Forskningsråd (312862/O90).

3. Reiselivsnæringen: 5 bransjer og integrert økosystem

Reiselivsnæringen Norsk reiselivsnæring består av fem bransjer som til sammen skaper en helhetlig reiselivsopplevelse for gjestene (se mer i Myklebust, Engebretsen og Jakobsen 2020):

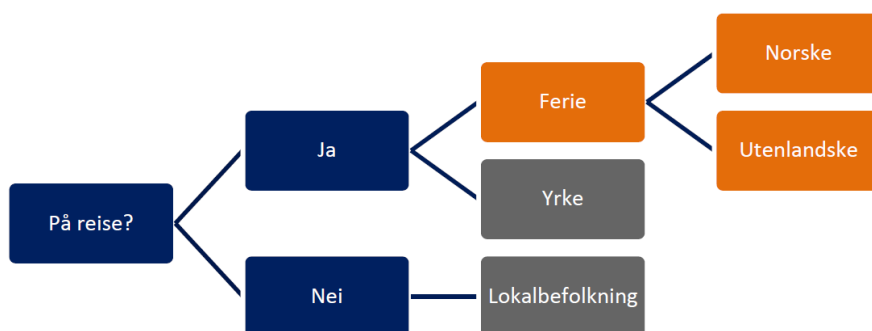
- Overnatting - hoteller, campingplasser, ferieileigheter, turisthytter og privat utleie (Airbnb) og annen overnatting. De store hotellkjedene Choice, Scandic, Thon og Rezidor dominerer overnattingsbransjen i Norge, spesielt i og rundt de store byene.
- Servering omfatter restauranter, kafeer, gatekjøkken, catering og drift av barer og puber. Hotellrestauranter er definert som overnatting da disse ikke er skilt ut med egne regnskap fra hotellets drift. Serveringsnæringen er svært fragmentert og består av 5600 aktive bedrifter med en gjennomsnittsomsetning på drøyt 8 millioner kroner.
- Aktiviteter og kultur (opplevelser) inneholder et bredt spekter av virksomheter, som fornøyles- og temparker, alle typer museer og historiske bygninger og severdigheter, botaniske og zoologiske hager, samt events, festivaler og kulturscener.
- Transport omfatter bedrifter som frakter passasjerer med fly, ferger, jernbane og buss. Transportbedriftene skiller seg fra opplevelser, overnatting og servering ved at bedriftene ofte ikke er lokalisert der kundene er. Bedriftene er få og store. De største transportselskapene er SAS, Norwegian, Widerøe, VY, Color Line, Hurtigruten og Fjord1. Typiske turistprodukter som skiheiser, taubaner, Flåmsbana og sightseeing-båter er også plassert under transport. Transport er stor del av næringen og deles ofte inn i to: Lufttransport og annen persontransport.
- Formidling består av aktører som reisebyråer, turistkontorer, reisearrangørvirksomhet, guider og reiseledere. Reisebyråer og turoperatører er helt frikoblet fra destinasjonene og reisemålene. Har stort fokus på salg av nordmenns utenlandsreiser.

Reiselivsnæringen betjener både et lokalt marked og et tilbud til alle som er på reise (Iversen et al 2015). Reiser er enten jobbreiser eller ferie- og fritidsreiser (se figur 1). Mens lokalmarkedet og det meste av jobbreiser, inkludert kurs og konferanser (MICEE) er skjermet fra internasjonal konkurranse, er feriereiser og internasjonale kongresser og events i stor grad i konkurranse med internasjonale reisemål og kommersielle aktører. Komplementariteten mellom disse to markedene innebærer muligheten til å skape et dynamisk marked for attraktive reiselivsprodukter gjennom en viss lokal

minimumsomsetning og en internasjonal konkurransesituasjon som sikrer skalerbarhet, innovasjonstrykk og konkurransefortrinn.

Alle bransjene bidrar til hverandres vekst og suksess. Transport sikrer tilgjengelighet til gjester fra fjern og nær. Rikholdige opplevelser er «reason to go» og skaper trafikk til transportører, overnatting og servering. Formidling, inkl. reisearrangører, gjør en viktig innsats for å tilgjengeliggjøre reiselivet i fjern- og nærmarkedet gjennom salg, markedsføring og pakketering ut fra hva som er relevant for de enkelte markeder. Den gjensidige avhengigheten gjør at konsekvenser av for eksempel konkurs i et av flyselskapene vil skape redusert etterspørsel i hele reiselivsbransjen på kort sikt og ha strukturelle konsekvenser på mellomlang sikt.

Figur 1. En næring i to typer markeder

Kilde: Iversen et al. 2015

Baselinemodellen for beregninger er generert ved bruk av Menon Economics' regnskapsdatabase og er beskrevet i Fjose et al. (2020). Den splitter omsetning og reiselivsrelatert forbruk på de fem bransjene servering, transport, overnatting opplevelser og formidling. Oppstillingen i tabell 1 viser to viktige dimensjoner ved reiselivets økonomi. For det første at omsetning og forbruk varierer (11.9 mrd. kr), først og fremst ved at reiselivsnæringen også håndterer øvrige næringsvirksomhet som frakt. For det andre at virksomheter som ikke defineres som reiseliv (26 mrd. kr), for eksempel souvenir-butikkene på Bryggen i Bergen, blomsterbutikken «ETCETERA - botaniske utskeielser m.m.» på Herøy i Nordland, og motebutikkene på Nedre Slottsgate i Oslo, hvor mange har en betydelig inntektsandel fra turister.

Tabell 1. Omsetning og forbruk i norsk reiseliv 2019

Bransjer	Omsetning	Forbruk
Servering	49.5	49.6
Transport	91.9	81.5
Overnatting	32.2	32.1
Opplevelser	30.1	27.9
Formidling	23.6	24.3
Reiselivsnæringen	227.3	215.4
Øvrig reiselivsrelatert omsetning	26.0	26.0
Sum reiselivsrelatert	253.3	241.4
Diff omsetning og forbruk		11.9

Som et konservativt tallgrunnlag i denne rapporten, benytter vi 215 mrd. kroner i forbrukstall for å estimere de reiselivsrelaterte omsetningseffektene i 2020 og 2021. Forbruk fanger opp reiselivsomsetningen hos reiselivsbedriftene og ikke øvrige aktiviteter som godsfrakt og dobbelttelling i verdikjeden. Øvrige reiselivsrelatert omsetning er heller ikke inkludert. Da er heller ikke ringvirkningseffekter som investeringer, innkjøp, offentlige virkemidler og næringens ansattes forbruk inkludert. WTTC (2018) har estimert de indirekte og avledede effektene av reiselivsnæringen til en verdiskaping og bidrag til BNP på 181 mrd. kroner, Disse effektene, sammen med reiselivsnæringens direkte verdiskaping på 124.6 mrd. kroner, ga en total verdiskaping på 307 mrd. kroner i 2018.

4. Prognose 2020-2021: To tapte år for reiselivet

Prognosen for 2020 er basert på forutsetninger for å periodisere forbruket per måned for bransje per hovedsegment. Denne måten å bygge opp et bilde av forbruksutviklingen gir oss mulighet til å integrere tilgjengelig statistikk for de ulike delene av næringen. Basert på forutsetninger og tilgjengelige statistikk, er det utarbeidet et estimat for januar-august, basert på tilgjengelig statistikk for alle bransjene. Prognosen for september-desember er også basert på siste tilgjengelige indikatorer fra Avinor passasjerstatistikk, Googles mobilitetsdata og DNBs korttransaksjonsstatistikk.

4.1. Estimer januar-august 2020

4.1.1. Forutsetninger

Vi benytter 2019-regnskapstall per bransje og segment, hentet fra Menon Economics' omsetnings- og forbrukstall (Fjose et al. 2020). Forbrukstall for reiselivsnæringen underveis i regnskapsåret estimeres ved å bruke hver måneds relative andel av forbruket i kombinasjon med endring mot 2019. Følgende forutsetninger er benyttet i denne prognosen og scenariene:

Overnattingsbransjen:

- Utenlandske kommersielle overnattinger estimeres etter SSBs månedsstatistikk
- Norske kommersielle overnattinger deles inn i to grupper:
 - Jobbrelatert overnatting estimeres som summen av formål yrke og kurs/konferanse i SSBs hotellstatistikk. Statistikken er mangelfull (Winther og Sandvik 2016), men anses som pålitelig for å fange opp trender og for å fordele yrkestrafikken gjennom året.
 - Norske Ferie- og fritidsovernattinger er estimert som øvrige norske overnattinger.
- Privat overnatting, inkl. Airbnb og Finn.no er ikke hensynstatt.
- Statistikken viser lavere losjiinntekt i 2020 enn i 2021, noe som viser at inntektene per rom er ned, i tillegg til færre solgte rom. Estimaten for 2020 undervurderer effektene av lavere priser, og er således en konservativ vurdering.

Serveringsbransjen:

- SSB omsetningstall for reiseliv og transport benyttes til å fordele serveringsforbrukstallene forholdsmessig innenfor årets fire kvartal med base 2019 (se tabell 2).
- Overnattingsstatistikken for hhv jobbreiser, ferie- og fritidsreiser, og utenlandsreiser benyttes for å estimere månedsomsetning for de tre segmentene innen hvert kvartal.
- Lokalmarkedets forbruk estimeres ved å bruke DNBs kortomsetningsindeks for restaurant og bar den 15. i hver måned, publisert på dn.no/koronaviruset. Denne fanger imidlertid også opp tilreisende fritids-, yrkes, og kurs/konferansemarkedet. Lokalmarkedet er større i antall tilgjengelige «kundedager» i 2020 pga. reiserestriksjoner, slik at forbruksfallet begrenses i dette segmentet. Vårt estimat er -25% av omsetningsendringene i DNBs kortomsetningsindeks treffer lokalmarkedet.

Aktiviteter/kultur:

- Overnattingsstatistikken benyttes for månedsfordeling. Siden deler av aktivitets- og kulturtilbudet har vært stengt og hatt betydelige restriksjoner, er estimatene trolig for høye og følgelig konservative. DNBs kortstatistikk for reiseliv benyttes som proxy for forbruket til lokalmarkedet.

Transport og formidling:

- Vi har skilt mellom luftfart og øvrig transport. Luftfart følger Avinors flypassasjerstatistikk per måned. Det er ikke hensyntatt prisøkninger *per* passasjer mot 2019, og vurderingen her kan være for negativ.
- Øvrig transport er estimert med utgangspunkt i SSB omsetningsstatistikk (tabell 2) til å følge 35% av omsetningsnedgangen for luftfart. Denne justeringsfaktoren benyttes i kombinasjon med passasjerutviklingsstatistikken til Avinor gjennom 2020. Månedsfordelingen følger SSBs omsetningsfordeling per kvartal og Avinors månedsfordeling innenfor kvartalet (2019).
- Formidling er i stor grad knyttet til utenlandsreiser og vi bruker også her passasjertall fra Avinor som proxy for 2019-månedstallene.

Myndighetenes kompensasjonstiltak:

- Kompensasjonstiltak for uunngåelige faste kostnader er ikke hensyntatt i prognosen per måned siden de ikke er knyttet til forbruksutvikling.
- Bransjespesifikke tiltak som kjøp av kapasitet hos flyselskaper og togselskap er ikke hensyntatt, heller ikke lønnstilskudd, momsreduksjon og fritak for flypassasjer- og lufthavnavgifter.

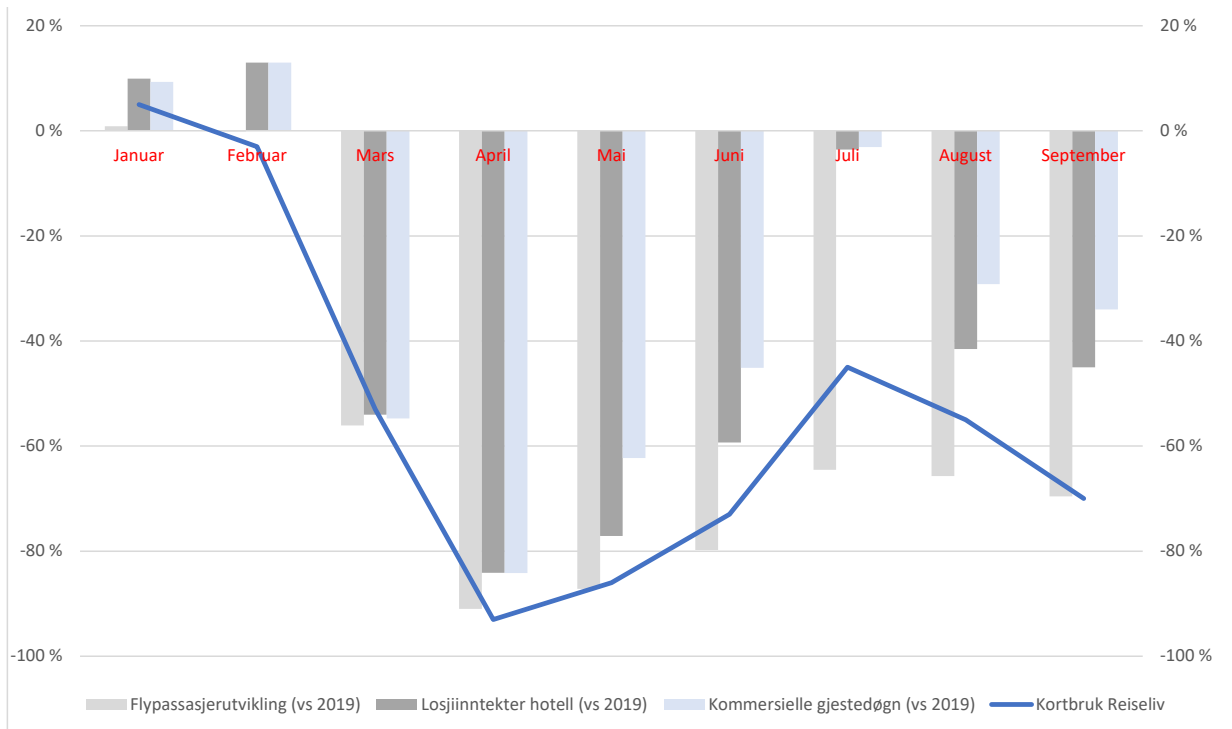
SSBs omsetningsdata for reiseliv og transport (08541) for første halvår viser en nedgang på -31 mrd. kroner og -33% for norsk reiselivsnæring (Tabell 2). Da er kultur, aktiviteter, opplevelser, formidling, og annen reiselivsrelatert virksomhet ikke inkludert, slik at det faktiske beløpet er noe under-rapportert. Menon Economics' omsetningstall for 2019 er 227 mrd. kroner, dvs. 17 mrd. kroner høyere. Imidlertid er -33% indikasjon på omsetningsfallet i første halvår, en periode hvor januar og februar viste vekst i bl.a. overnattinger på 9.3% for januar og 13% for februar. 2020 lå an til rekordår før pandemien og Norge stengte ned 12. mars med påfølgende virksomhets- og reiserestriksjoner.

Tabell 2: Omsetningsindeks for transport og reiseliv (SSB)

Omsetning (mill. kr)	2019				2020			
	2019K1	2019K2	2019K3	2019K4	2020K1	2020K2	Endring H1	% endring
49.1 Passasjertransport med jernbane	1 532	1 760	1 754	1 577	1 173	646	-1 473	-45 %
49.3 Annen landtransport med passasjerer	8 107	8 612	8 684	10 212	8 534	5 644	-2 541	-15 %
50.1 Sjøfart og kysttrafikk med passasjerer	3 120	3 890	4 675	3 575	2 933	3 173	-904	-13 %
51.1 Luftransport med passasjerer	11 132	10 834	9 909	9 866	7 732	3 066	-11 168	-51 %
55 Overnattingsvirksomhet	6 723	9 357	10 057	7 756	5 547	3 824	-6 709	-42 %
56 Serveringsvirksomhet	13 129	15 791	16 181	16 390	11 457	9 014	-8 448	-29 %
56.1 Restaurantvirksomhet	9 669	11 989	12 437	12 045	8 314	6 462	-6 882	-32 %
56.2 Cateringvirksomhet og kantiner drevet som selvstendig virksomhet	2 805	3 026	2 974	3 478	2 594	2 312	-924	-16 %
56.3 Drift av barer	656	776	770	867	550	240	-642	-45 %
Sum	43 743	50 243	51 260	49 375	37 376	25 367	-31 243	-33 %

De ulike månedsindekser for reiselivsomsetning og -forbruk har sine egenskaper og dekker de ulike delene av næringens utvikling. Det er imidlertid stor grad av konsistens mellom indeksene, noe som gjør analysen konsistent på et «high-level»-nivå (Figur 2).

Figur 2. Samvariasjon mellom utvalgte indekser januar-september 2022

4.1.2. Prognose

Vi har aktivitetstall for januar til august som gjør at vi kan utarbeide et grovestimat for denne perioden. Oversikten i tabell 3 viser et samlet forbrukstallestimat på 93 mrd. kroner mot 150 mrd. kroner i 2019. Omsetningstapet er estimert til 58 mrd. kroner, et fall på 38% fra samme periode i fjor. Analysen viser, som forventet, at det norske privatmarkedet har hatt en vekst innen overnatting og servering i perioden, noe som først og fremst skyldes en sterk juli. Dette kan imidlertid ikke veie opp for redusert forbruk i yrkes- og konferansemarkedet, utenlandsmarkedet, samt den brede nedgangen vi ser innen transport, formidling og opplevelser.

Tabell 3. Estimat for norske forbrukstall januar-august 2020

Bransje	Reiselivsforbruk januar - august (mrd kr)			
	P2020	2019	Avvik	Avvik i %
Overnatting:				
Norske yrkesreisende/konferanse	4.5	7.9	-3.4	-43 %
Norske fritidsreisende	7.1	6.2	0.9	14 %
Utenlandske gjester	3.2	10.1	-6.9	-68 %
Sum	14.8	24.1	-9.4	-39 %
Servering:				
Norske yrkesreisende	1.8	3.2	-1.4	-43 %
Norske fritidsreisende	4.3	3.7	0.5	14 %
Utenlandske gjester	1.6	5.0	-3.4	-68 %
Lokalbefolkning	19.1	21.4	-2.3	-11 %
Sum	26.8	33.4	-6.6	-20 %
Aktivitet/kultur:				
Norske yrkesreisende	0.1	0.2	-0.1	-71 %
Norske fritidsreisende	1.4	2.5	-1.1	-43 %
Utenlandske gjester	0.2	1.4	-1.2	-84 %
Lokalbefolkning	8.1	17.9	-9.8	-55 %
Sum	9.8	22.0	-12.2	-56 %
Transport:				
Lufttransport	12.8	28.1	-15.3	-55 %
Øvrig transport	22.3	26.5	-4.2	-16 %
Sum	35.1	54.6	-19.5	-36 %
Formidling	6.2	16.3	-10.1	-62 %
Sum perioden	93	150	-58	-38 %

4.2. Prognose september-desember og helårseffekt 2020

4.2.1. Forutsetninger

Reiseaktiviteten fra utlandet har i praksis stoppet opp utover nødvendig arbeidsreiser. De to driverne av etterspørselen ut 2020 er lokalmarkedet, yrkestrafikk og det norske ferie- og fritidsmarkedet. Prognosen hensyntar de antatt effektene av nye smitteverntiltak til og med 6. november 2020.

Tabell 4. Forventet utvikling av forbruksnivå i ulike deler av reiselivsnæringen sept-des 2020

Nøkkelparametere (mot 2019)	juni	aug	sept*	okt*	nov*	des*
Norske yrkesreiser inkl kurs/konferanse	26 %	49 %	51 %	40 %	20 %	26 %
Norsk ferie- og fritidsmarked	107 %	128 %	118 %	130 %	40 %	73 %
Utenlandske tilreisende	8 %	30 %	27 %	10 %	10 %	10 %
Lokalmarkedet (servering)	90 %	96 %	92 %	91 %	69 %	81 %
Lokalmarkedet (opplevelser)	27 %	45 %	30 %	29 %	20 %	35 %
Luftfart	20 %	34 %	30 %	30 %	25 %	30 %

* Estimerer (unntatt overnatting og luftfart september)

Den norske yrkestrafikken har hatt et minimumsnivå rundt 50% i høst. Kurs, konferanse og kongressmarkedet har vært svakt, som følge av myndighetenes smittevernsregler. Etter hvert ser vi at bedriftene legger strengere begrensninger på ekstern møteaktivitet, og segmentet viser en negativ trend ut året. Samlet sett ser yrkesmarkedet, inkl. kurs/konferanse svakt ut for november og desember. Effektene varierer ganske sterkt for ulike deler av landet, men det kan være grunn til å halvere belegget, sammenlignet med oktober. Utenlandske reisende i denne perioden er primært jobbreiser og det er viss aktiviteten her, på svært lave nivåer.

Det norske ferie- og fritidsmarkedet har vært sterkt gjennom det meste av pandemien, bl.a. fordi utenlandsreiser i praksis ikke har blitt foretatt. Det er imidlertid liten grunn til å tro at reiseaktiviteten skal bli mer i november enn for mars 2020, hvor vi hadde normal reiseaktivitet deler av måneden. Til sammenligning var april ned på 15% av 2019-etterspørsel. Vi forventer en liten oppgang i desember. En joker er de mange opptjente feriedager som må tas ut innen 31.12.20.

Lokalmarkedet har vært tilnærmet normalt, men forventes noe ned for november og desember for serveringsbransjen. Markedet for opplevelser er sterkt begrenset på tilbudssiden og er lagt lavt for november, og høsten for øvrig.

Luftfart inkluderer både innenlands og utenlandsk trafikk, og kommer derfor ut med svært lave nivåer. Den skal noe ytterligere ned i november før den forventes noe opp igjen i desember. Her kan kapasiteten til Norwegian ut 2020 gi for optimistiske tall i estimatet.

4.2.2. Prognose

Prognosen for september – desember er vist nedenfor i tabell 5. Tabellen viser en forventet omsetning for tredje tertial på 33 mrd. kroner, en nedgang mot samme periode i 2019 på 49%.

Tabell 5. Prognose for september-desember og helårseffekt 2020

Bransje	P2020	2019	Avvik	Avvik i %	P2020	2019	Avvik	Avvik i %
Overnatting:								
Norske yrkesreisende/konferanse	1.4	4.0	-2.6	-64 %	5.9	11.9	-6.0	-50 %
Norske fritidsreisende	1.5	1.6	-0.1	-5 %	8.6	7.8	0.8	10 %
Utenlandske gjester	0.4	2.3	-1.9	-84 %	3.6	12.4	-8.8	-71 %
Sum	3.3	8.0	-4.6	-58 %	18.1	32.1	-14.0	-44 %
Servering:								
Norske yrkesreisende	0.6	1.6	-1.0	-64 %	2.4	4.8	-2.4	-50 %
Norske fritidsreisende	0.9	1.0	-0.1	-5 %	5.2	4.7	0.5	10 %
Utenlandske gjester	0.2	1.2	-1.0	-84 %	1.8	6.2	-4.4	-71 %
Lokalbefolkning	10.1	12.2	-2.1	-18 %	29.2	33.7	-4.4	-13 %
Sum	11.8	16.0	-4.2	-26 %	38.6	49.4	-10.8	-22 %
Aktivitet/kultur:								
Norske yrkesreisende	0.0	0.1	-0.1	-82 %	0.1	0.3	-0.2	-75 %
Norske fritidsreisende	0.3	0.7	-0.3	-53 %	1.8	3.2	-1.4	-45 %
Utenlandske gjester	0.0	0.3	-0.3	-92 %	0.2	1.7	-1.5	-86 %
Lokalbefolkning	1.3	4.7	-3.4	-71 %	9.4	22.6	-13.2	-58 %
Sum	1.7	5.8	-4.1	-71 %	11.5	27.8	-16.3	-59 %
Transport:								
Lufttransport	3.8	13.8	-10.0	-72 %	16.6	41.9	-25.3	-60 %
Øvrig transport	10.8	13.1	-2.3	-18 %	33.0	39.6	-6.5	-16 %
Sum	14.6	26.9	-12.3	-46 %	49.7	81.5	-31.8	-39 %
Formidling	1.7	8.0	-6.3	-78 %	7.9	24.3	-16.4	-67 %
Sum perioden	33	65	-32	-49 %	125	215	90	42 %

For 2020 som helhet er prognosen 125 mrd. kroner mot 215 mrd. kroner, noe som gir en samlet reduksjon i reiselivsforbruket på -42% for året som helhet. Dette tilsvarer en tapt reiselivsomsetning på 90 mrd. kroner.

4.3. Scenarier 2021

Det er flere forhold som vil innvirke som aktivitetsnivået i norsk reiseliv i 2021. Følgende faktorer vil påvirke utviklingen:

- Pandemiens lengde
- Myndighetsreguleringer
- Forbrukertillit (Consumer Confidence)
- Kundernes planleggingshorisont
- Bedriftenes mobilisering

4.4. Pandemiens lengde

Det er vanskelig å forutsi pandemiens lengde, men ved å bruke prediksjonsmodellene til FHI, Los Alamos National Laboratory og Institute for Health Metrics and Evaluation, indikerer tallene høye COVID-19 smittetall vinteren 2021 for Norge og våre naboland. Dette gir grunnlag for en vintersesong 2021 med reiserestriksjoner, for 2. kvartal 2021 kan forventes med det som EU definerer som oransje regioner, i våre regioner, stabilt over tid. Reiser på tvers av landegrenser kan derfor trappes opp i løpet av våren, mot Nord-Europa i første omgang.

Forrige pandemi i Norge, Svineinfluensaen (2009-2010), resulterte i at 45% vaksinerte seg (FHI). Denne vil sannsynligvis bli høyere gjennom denne pandemien og Opinion (Koronamonitor) estimerer denne til 60%-80%, noe som er sammenfallende med nylig EU-poll. Ny vaksine *kan* bli tilgjengelig ilt i første kvartal. Under svineinfluensaen tok det 4 måneder å vaksinere den norske befolkningen. Det er grunn til å tro at dette skal gå raskere denne gangen siden rutinene for vaksinering ble evaluerte grundig, basert på disse erfaringene.

Mid case er derfor at vaksinasjon er gjort ilt våren 2021. FHI fremholder imidlertid at det mest sannsynlig er gjort ilt høsten 2021. Vi må anta at Europa neppe er vaksinert før til vinteren 2021, i beste fall. Dette innebærer at sommeren 2021 kan bli ganske lik, eller noe bedre enn sommeren 2020, dominert av norske reisende og utenlandske gjester fra våre nærmarkeder. Våren vil ha

reduisert antall jobbreiser, kurs/konferanse og større arrangementer. Høsten vil gradvis åpnes opp for normal aktivitet. I verste fall blir det ingen effektiv vaksine i 2021 og vi får en gjentakelse av 2020.

4.5. Myndighetsreguleringer

Reiseråd, reiserestriksjoner og virksomhetsreguleringer påvirker aktivitetsnivået i næringen. Karanteneplikt, regulering av åpningstider, og antallsbegrensninger er eksempler på parametere som direkte og indirekte påvirker omsetningen i næringen. Reiseråd om å unngå unødvendige fritidsreiser til utlandet påvirker også befolkningens reiseplaner.

Det må sannsynligvis påregnes at COVID-19-pandemien fortsetter godt inn i 2022 i verden som helhet. I slik situasjon kan vi anta at myndighetenes tiltak blir rettet inn mot å normalisere reisevirksomhet, fordi alternativt er utenkelig fra et rasjonelt samfunnsperspektiv.

Reiselivsnæringen har derfor bedt om at tiltak blir rettet inn mot å underbygge trygge og forutsigbare reiser, både nasjonalt og internasjonalt. World Travel and Tourism Council (<https://wttc.org/COVID-19>) har på vegne av mange av de største reiselivsbedriftene anmodet myndighetene om følgende tiltak:

- Wearing a mask
- Testing and contact tracing
- Quarantine for positive tests only
- Reinforcing global protocols and standardized measures: The adoption of global health and safety protocols will help rebuild traveler confidence and ensure a consistent, coordinated, and aligned approach to the travel experience in addition to significantly reducing the risk of infection. We also support the Public Health Corridor Concept, which promotes a clean and safe end-to-end journey.

EU implementerte nytt digitalt system for smittesporing 19.10.20 og vedtok 13.10.20 et nytt fargekodesystem for hele Europa, som nå kan bli implementert (https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic_en). Felles praksis for regulering av reiselivet i verden og evt. globalt, vil kunne få reiseaktivitet raskere i gang. Det gjenstår

å se hvordan Norge forholder seg til implementeringen av de nye fargekodene, men trolig kan vi forvente at grensene til land og regioner forblir åpne i lengre tid enn i dag, når de først åpner.

4.6. Forbrukertillit (Consumer Confidence)

I tillegg til den objektive risiko ved å reise, vil konsumentene i ulikt tempo vende tilbake normal reiseaktivitet. IATA (2020) gjennomførte en survey blant globalt reisende hvor 14% ønsket å vente med flyreiser til etter et år etter at pandemien var over (www.iata.org). 5% ønsker ikke lenger å reise. 35% planlegger å vente om lag 6 måneder før de vil reise som normalt. I Kina viser empiri normalisering av innenlandsk konsum innen 10-12 måneder (Chen et al. 2020). Teori og modeller for adopsjon tilsier at vi har kunder som er raskt tilbake, de fleste ønsker å avvente noe, og dernest en hale med «etternølere». Dette indikerer at reiselivet ikke vil være tilbake til normal reiseaktivitet før etter noe tid, sannsynligvis 2022, og 2023 for oversjøiske reiser, slik at 2024 kan bli det første normalåret med vekst etter 2019.

4.7. Scenarier for 2021

4.7.1. Forutsetninger

Det etableres et mid-case scenario, basert på fortsatt høyt smittenivå for COVID-19 i Q1 med reiserestriksjoner slik vi har hatt det i høst. I løpet av vinteren og våren forventes vaksine, aktiv bruk av hurtigtesting og mer effektiv smittesporing. I tillegg kommer vårens og sommerens gunstige effekt på smittesituasjonen. Vi forventer at den innenlandske private etterspørselen normaliseres i stor grad i løpet av Q2. Sommeren og Q3 vil sannsynligvis bli som juli 2020, men med flere utenlandske turister fra juni-oktober. Q3 og Q4 forventes å normaliseres, men i noe forskjellig tempo. Det norske ferie- og fritidsmarkedet viser svakere vekst i Q4, fordi vi forutsetter at utenlandsreiser tar seg opp og vil erstatte flere reiser i eget land fremover. Nøkkelparameterene for mid-case-scenariet er vist i Tabell 6.

Tabell 6. Nøkkelparametere for mid-case-scenariet for 2021

Nøkkelparametere (mot 2019)	2020		Mid-case scenariet 2021			
	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Norske yrkesreiser inkl kurs/konferanse	57 %	29 %	45 %	60 %	75 %	80 %
Norsk ferie- og fritidsmarkedet	143 %	83 %	120 %	150 %	150 %	120 %
Utenlandske tilreisende	25 %	10 %	15 %	30 %	50 %	60 %
Lokalmarkedet (servering)	95 %	79 %	90 %	125 %	125 %	110 %
Lokalmarkedet (opplevelser)	48 %	28 %	40 %	55 %	70 %	80 %
Luftfart	29 %	28 %	35 %	45 %	55 %	65 %
Sum vektet effekt	59 %	52 %				

Worse-case er at vaksinerings og høyt smittenivå i Norge strekker seg over sommeren og at vi først ilt høsten 2021 får kontroll på pandemien her hjemme. Da får vi en parallellforskyvning i effektene i mid-case scenariet. Best-case innebærer at vi får en meget stor normalisering fra og med Q2, ved at myndigheter og befolkningen føler seg trygg på at situasjonen er under kontroll, og returnerer til normal reisevirksomhet i Norge og til nærmarkedene. Norge oppleves som trygt reisemål og det blir en stor etterspørsel fra befolkningen i Europa, som ser på Norge (og Norden) som det tryggeste og mest attraktive reisemål i en utrygg verden.

4.7.2. Mid-case scenario

Med forutsetningene som nevnt ovenfor, og modellen som er benyttet for å simulere 2020, blir prediksjonene som vist i tabell 7. Det forventes en gradvis forbedring gjennom 2021 med et forbrukstap på 28% i første del (jan-aug) og 16% for september-desember. Likevel utgjør reiselivsforbruket en nedgang på 53 mrd. kroner sammenlignet med 2019, totalt -25%.

Tabell 7. Mid-case-scenario prediksjoner for 2021

Bransje	Estimert reiselivsforbruk 2021 (mrd kroner)											
	januar - august				sept-des				Helårseffekt			
	P2021	2019	Avvik	Avvik i %	P2021	2019	Avvik	Avvik i %	P2021	2019	Avvik	Avvik i %
Overnatting:												
Norske yrkesreisende/konferanse	5.0	7.9	-2.9	-37 %	3.2	4.0	-0.8	-20 %	8.2	11.9	-3.7	-31 %
Norske fritidsreisende	8.9	6.2	2.7	44 %	2.1	1.6	0.5	30 %	11.0	7.8	3.2	41 %
Utenlandske gjester	3.8	10.1	-6.3	-63 %	1.3	2.3	-1.0	-44 %	5.1	12.4	-7.3	-59 %
Sum	17.6	24.1	-6.5	-27 %	6.6	8.0	-1.3	-17 %	24.2	32.1	-7.9	-25 %
Servering:												
Norske yrkesreisende	2.0	3.2	-1.2	-37 %	1.3	1.6	-0.3	-20 %	3.3	4.8	-1.5	-31 %
Norske fritidsreisende	5.4	3.7	1.6	44 %	1.3	1.0	0.3	30 %	6.6	4.7	1.9	41 %
Utenlandske gjester	1.9	5.0	-3.2	-63 %	0.7	1.2	-0.5	-44 %	2.5	6.2	-3.7	-59 %
Lokalbefolkning	24.4	21.4	3.0	14 %	13.9	12.2	1.7	14 %	38.3	33.7	4.7	14 %
Sum	33.6	33.4	0.3	1 %	17.1	16.0	1.1	7 %	50.8	49.4	1.4	3 %
Aktivitet/kultur:												
Norske yrkesreisende	0.1	0.2	-0.1	-37 %	0.1	0.1	0.0	-20 %	0.2	0.3	-0.1	-31 %
Norske fritidsreisende	3.6	2.5	1.1	44 %	0.9	0.7	0.2	30 %	4.5	3.2	1.3	41 %
Utenlandske gjester	0.5	1.4	-0.9	-63 %	0.2	0.3	-0.1	-44 %	0.7	1.7	-1.0	-59 %
Lokalbefolkning	10.8	17.9	-7.1	-40 %	3.6	4.7	-1.1	-23 %	14.4	22.6	-8.2	-36 %
Sum	15.1	22.0	-6.9	-31 %	4.7	5.8	-1.1	-18 %	19.8	27.8	-8.0	-29 %
Transport:												
Lufttransport	12.5	28.1	-15.6	-56 %	8.3	13.8	-5.5	-40 %	20.8	41.9	-21.2	-50 %
Øvrig transport	22.2	26.5	-4.3	-16 %	12.3	13.1	-0.8	-6 %	34.5	39.6	-5.1	-13 %
Sum	34.7	54.6	-19.9	-37 %	20.6	26.9	-6.3	-23 %	55.2	81.5	-26.3	-32 %
Formidling	7.2	16.3	-9.0	-56 %	5.0	8.0	-3.0	-38 %	12.2	24.3	-12.1	-50 %
Sum perioden	108	150	-42	-28 %	54	65	-11	-16 %	162	215	-53	-25 %

4.7.3. Worst og Best Cases

Tabell 8 viser best og worst case scenariene sammen med mid-case. Tabellen viser at Best case potensielt kan begrense fallet i reiselivsomsetningen på -31 mrd. kroner (-17%) mot 2019 og worst case en redusert reiselivsomsetning på -71 mrd. kroner (-33%). Worst case scenariet reflekterer i stor grad FHIs nøkterne vurdering av at effektiv vaksinerings er gjennomført høsten 2021. Mid-case er således et forsiktig optimistisk scenario.

Tabell 8. Scenarioprediksjoner for 2021

Periode	Endring reiselivsforbruk 2021 (mrd kr)		
	Best case	Mid case	Worst case
jan-aug	-29	-42	-55
sep-des	-7	-11	-16
Endring mot 2019	-36	-53	-71
Endring i %	-17 %	-25 %	-33 %
Estimert reiselivsomsetning 2021	179	162	144
Akkumulert omsetn. endr. 2020 & 2021	-124	-143	-159
Endring i prosent av 2019	-29 %	-33 %	-37 %

Tabellen viser også de akkumulerte omsetningsendringene (tapene) for 2020-2021. De er formidable, på mellom -124 og -159 mrd. kroner, med mid-case for 2020-2021 på -143 mrd. kroner (-33%). For ordens skyld er det mer pessimistiske varianter av worst case, men de er ikke inkludert i denne rapporten.

4.8. Egenkapitalens «burn-rate»

Reiselivsnæringens evne til å bære tap, avhenger i første rekke av egenkapitalsituasjonen. Reiselivsnæringens egenkapital 2018 og 2019 er som følger av tabell 9 (Menon Economics):

Tabell 9. Reiselivsnæringens egenkapital 2018 og 2019

Bransje	2019	2018	Endring fra 2018	% endring
Servering	12.5	13.3	-0.8	-6 %
Overnatting	15.3	14.3	0.9	7 %
Opplevelser	12.2	10.9	1.3	11 %
Transport (ex fly)	48.4	42.2	6.2	15 %
Formidling	6.3	6.1	0.2	4 %
Sum	94.6	86.8	7.8	9 %

Vi sammenholder omsetningsnedgang mot burn-rate av egenkapital. Flyselskapene regner med at de kan håndtere 50% av omsetningsnedgangen gjennom kostnadsreduksjoner og må saldere resterende 50% mot egenkapitalen (E24). Dette synes å være en rimelig antagelse for den kapitalintensive delen av reiselivsnæringen. For andre deler av reiselivsnæringen vil muligheten for å dimensjonere kostnadsbasen etter lavere inntekter være langt større, kanskje opp mot 70%.

Sensitivitetsanalysen viser at 39%-66% av egenkapitalen går tapt i best-case scenariet, 45%-76% i mid-case scenariet og 50%-84% i worst case (tabell 10). Dette er dramatiske tall, særlig når det er to sammenhengende år med kraftig reduserte inntekter for en hel næring.

Tabell 10. Tap av egenkapital ved de 3 scenariene

Evne til kostnadsdimensjonering	Saldering mot EK (mrd kr)		
	Best case	Mid case	Worst case
50% av omsetningsfall	-62	-72	-80
60% av omsetningsfall	-50	-57	-64
70% av omsetningsfall	-37	-43	-48
Evne til kostnadsdimensjonering	Saldering mot EK (% tapt EK)		
	Best case	Mid case	Worst case
50% av omsetningsfall	-66 %	-76 %	-84 %
60% av omsetningsfall	-52 %	-61 %	-67 %
70% av omsetningsfall	-39 %	-45 %	-50 %

Analysen viser at det er liten robusthet blant mange norske 10.000 reiselivsbedrifter og vi står foran tidenes største kollaps av en enkeltstående i moderne tid. Regnskapstallene for 2018 viste at 28 prosent av reiselivsbedriftene i Norge hadde negativ egenkapital ved inngangen til 2019, og ytterligere 26 prosent hadde en egenkapitalandel på mindre enn 20 prosent (Fjose et al. 2020). Bedriftene i faresonen utgjør sannsynligvis mer enn 5.000 reiselivsbedrifter. I tillegg til bedrifter med svak egenkapitalsituasjon, det også flere kapitalintensive virksomheter med lånefinansierte investeringer som vil få likviditetsutfordringer og evt. komme i konflikt med lånebetingelser. Kapitalmarkedene svarer opp denne type situasjoner med kostbare renter og krav til restrukturering av selskapene, noe som kan være en negativ spiral gjennom krisen.

Gjeldsgraden var i 2019 på ca. 3.5 og vil ved utgangen av 2021 være på ca. 10. Dette vil være en dramatisk situasjon for næringen som helhet. Med fortsatt krevende 2022, er situasjonen krevende for de fleste av næringens 10.000 bedrifter gjennom hele perioden, og det er uunngåelig med et massivt konkursras og virksomhetsavviklinger fremover som en konsekvens av dette.

Nye eiere og restruktureringer kan være tiltak for de mest attraktive bedriftene, lokalisert på de mest sentrale og attraktive lokasjoner. Majoriteten av norske reiselivsbedrifter er spredd rundt i alle kommuner og hjørner av Norge – «hele Norge, hele året». Denne visjonen står i fare i kjølvannet av COVID-19, hvor vi kan få «svenske» tilstander med reiselivet sentralisert til utvalgte større destinasjoner og byene.

Reiselivsnæringen har hittil mottatt 1.6 mrd. kroner i 2020 gjennom kompensasjonsordninger til å dekke enkelte uunngåelige faste kostander, samt tilsvarende størrelser som særtiltak for fly- og togselskapene. I tillegg er det foreslått en re-aktivering av kompensasjonsordningen for september 2020 til februar 2021. Sett opp mot omfanget på omsetningstapet i analysen i denne rapporten, synes kompensasjonsordningene til å være betydelig underdimensjonert til å ha en vesentlig effekt på næringen som helhet. Summene har hittil vært marginale ift. de reelle tallstørrelsene for reiselivet gjennom COVID-19-krisen i 2020 og det som venter av videre omsetningssvikt i 2021. Næringens evne til å re-investere i produkter og markedsbearbeiding vil være vanskelig fremover til 2023, når næringen antas å være tilbake til 2019-nivå. Det er tvilsomt om næringen vil ha samme kapasitet til å absorbere etterspørselen når COVID-19-pandemien er lagt bak oss.

5. Forventet utvikling i 2022-2024: Gjenreisning og vekst

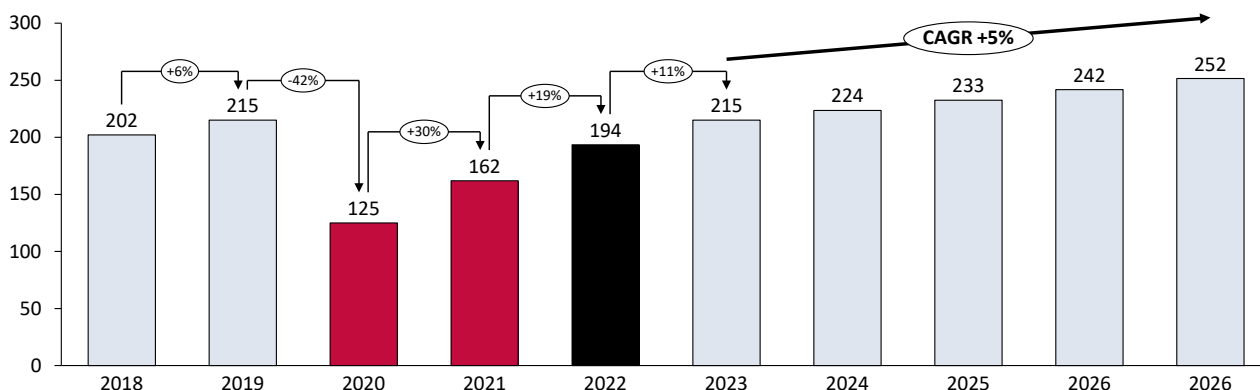
Normaliseringen av den norske reiselivsnæringen vil ta tid. Euromonitor (2020) har systematisert erfaringene fra 9/11 og finanskrisen i 2008. Begge krisene brukte primært 2 år, med geografiske og bransjemessige variasjoner, for å normaliseres. COVID-19 forventes å bruke 3 år på vei tilbake til normalen (se tabell 11).

Tabell 11. Recovery timelines after previous crises and outlook for COVID-19

Number of years to pre-crisis	9/11	Global Financial Crisis 2008-2009	COVID-19 Baseline Outlook
Inbound and outbound trips	2	2	3
Inbound receipts and outbound expenditure	2	2	3
Domestic trips	No impact	No impact	3
Hotels value	2	6	5
Airlines value	3	4	4
Cruise value	2	4	6
Intermediaries value	3	7	5
Online travel	No impact	No impact	4
Attractions and experiences value	No impact	3	4

Vest-Europa predikeres til å bruke 3-4 år tilbake til normalen (Euromonitor 2020). Dette indikerer at omsetningen vil være lavere enn i 2019 frem til 2023. McKinsey predikerer 2024 som det første året med vekst utover 2019 (Binggeli, Constantin og Pollack 2020). Våre estimater for 2022 og 2023 viser at etterspørselen vil være tilbake til 2019-nivå i 2023 med videreføring av vekstrate på 5% (Figur 3).

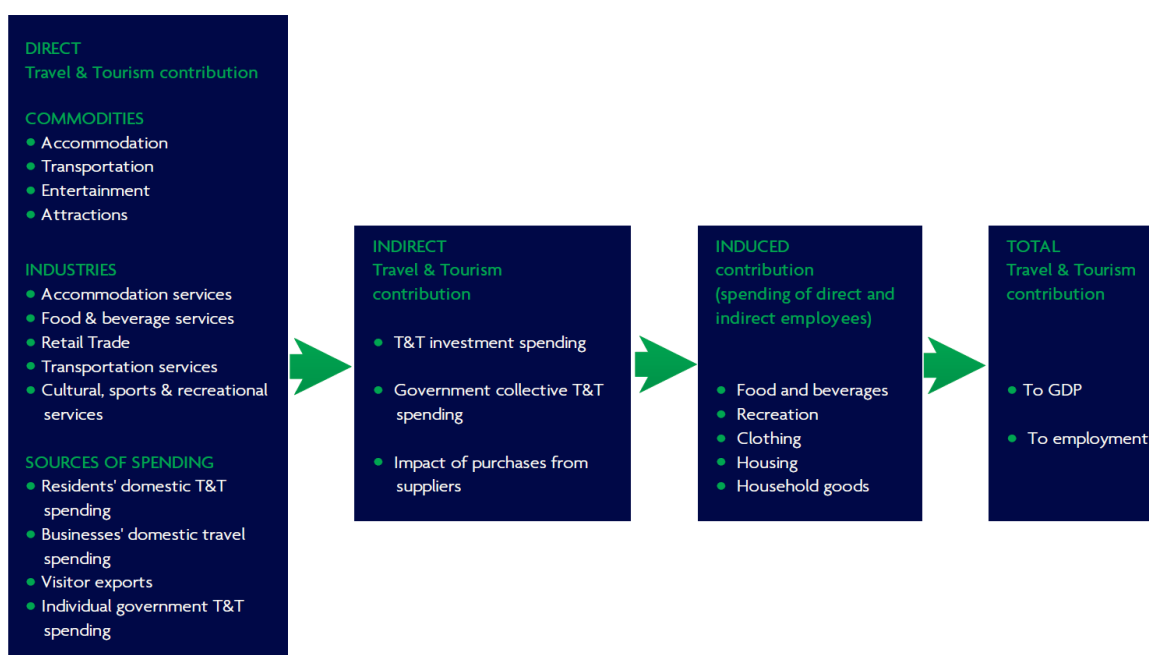
Figur 3. High-level prediksjoner for norsk reiselivsforbruk 2018-2026

6. Konklusjon: Ringvirkninger, eksport og økosystem

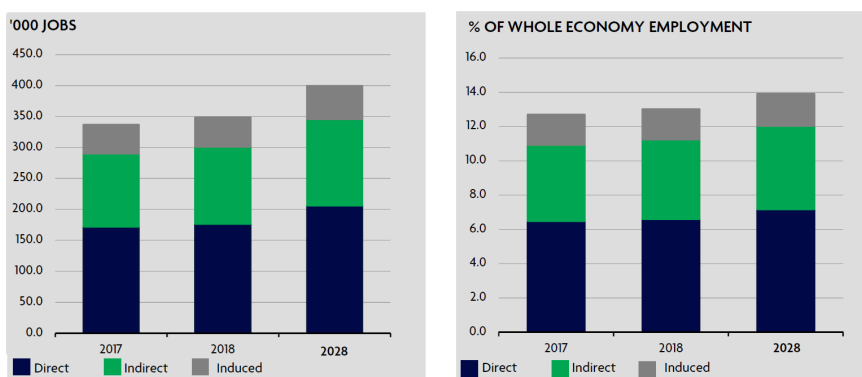
Reiselivsnæringens omsetning påvirker også omsetning og sysselsetting i andre næringer. Når reiselivets omsetning går ned, får dette *indirekte effekter*, gjennom reduserte investeringer i anlegg, bygg, nye skip, tog og fly, IT-systemer, inventar, kompetanseutvikling, og mye annet, som vil påføre underleverandører redusert omsetning. Videre er den *avledede etterspørselen* ved at de ansatte i reiselivsnæringen og deres under-leverandører bruker penger som igjen skaper ny verdiskaping (se figur 4).

Figur 4. Reiselivsnæringens direkte og indirekte bidrag til BNP (WTTC 2018)

Samlet sett utgjør antall reiselivs-avhengige arbeidsplasser omtrent 350.000, hvorav 170.000 i selve reiselivsbransjen (figur 5) ifølge analysen til WTTC i 2018.

Figur 5. Samlet bidra fra reiselivsnæringen til norske arbeidsplasser

Fordi reiselivsnæringen er en stor sysselsetter, både direkte og indirekte, bidrar denne næringen til store skatteinntekter til kommunene. En analyse av Jakobsen og Dombu (2018) viser at reiselivsnæringen direkte bidrar med 4.4 mrd. kroner i personskatt-inntekter til kommunene mot 3.7 mrd. kroner fra prosessindustrien og 1.7 mrd. kroner fra sjømatindustrien. Kommunene vil derfor også merke effektene av redusert aktivitetsnivå i reiselivsnæringen.

Perspektivmeldingen (Finansdepartementet 2017) påpeker behovet for å skape 10% flere arbeidsplasser frem mot 2060 og sysselsettingsintensive næringer har en viktig rolle som et supplement til næringer med høyere verdiskaping og automatisering. Reiselivsnæringen er sammen med digitale tjenester, helse og omsorg en av de tre næringer som estimeres til å vokse mest i Norge frem mot 2050, målt i bl.a. antall sysselsatte (Myklebust, Engebretsen og Jakobsen 2019). Et vekstestimat på 95.000 nye arbeidsplasser innenfor reiseliv de neste 30 årene er et viktig bidrag til å realisere sysselsettingsbehovet fremover.

Næringen er stor både i byene med høy urban aktivitet og i distriktet hvor reiselivsnæringen er særlig knyttet til de opplevelser som naturen gir. Derfor har vi et mangfold av små og store komplementære bedrifter over hele Norge som utgjør det norske «økosystemet» innen reiseliv. Reiselivskundene benytter leveranser fra mange reiselivsbedrifter gjennom en reise, enten det er en weekend i storby, et opphold på en skidestinasjon eller rundtur i Nord-Norge. Når store deler av reiselivsnæringen står i fare for å bli radert bort, kan dette bety at deler av verdikjedene forsvinner eller blir svekket. Særlig gjelder det den delen av næringen som har spesialisert seg på utenlandske besøkende og arrangementer. De er særlig hardt rammet i denne situasjonen. Et dårligere (eller dyrere) rutetilbud med utenriksferjer, utenriks- og innenriksfly, færre restauranter, overnattingssteder og tilbydere av opplevelser, vil svekke attraktiviteten til destinasjoner og Norge som reisemål. Forsvinner deler av det sårbare distriktsreiselivet, kan vi oppleve økt fraflytting, og det kan bli vanskelig å gjenoppbygge aktiviteten over hele Norge, hele året. Avhengighetene innen økosystemet er et skjebnefellesskap hvor de andre i næringen taper omsetning for hver bedrift som faller fra. De positive bedriftseffektene av klynger i reiselivet er godt dokumentert (Meld. St. 19 (2016-2017)) og disse er i spill når deler av økosystemet står i ferd med å forvitne.

Referanser

- Binggeli, Urs, Margaux Constantin, og Eliav Pollack, 2020. COVID-19 tourism spends recovery in numbers, McKinsey & Company.
- Guang Chen, Will Enger, Steve Saxon, and Jackey Yu, 2020. What can other countries learn from China's travel recovery path,? McKinsey & Company.
- Euromonitor, 2020. The Impact of Coronavirus on Travel and Tourism, Euromonitor, London.
- FHI, 2013. Folkehelseinstituttet under influensapandemien 2009: Delrapport: Vaksineforsyning.
- Finansdepartementet, 2017. Perspektivmeldingen 2017, Meld. St. 29 (2016-2017).
- Fjose, Sveinung, Anders Helseth, Jonas Erraia, Håvard Baustad, Maren Nygård Basso, Erik Jakobsen og Karl Eirik Schjøtt-Pedersen, 2020. Effekt av Korona på norsk eksportrettet næringsliv, Menon-publikasjon 33/2020.
- Iversen, Endre K., Tori H. Løge, Erik W. Jakobsen og Kåre Sandvik, 2015. Verdiskapingsanalyse av reiselivsnæringen i Norge – utvikling og fremtidspotensial, Menon-publikasjon 3/2015.
- Jakobsen, Erik W. og Siri Voll Dombu, 2018. Reiselivsnæringens verdi, Menon-rapport 104/2018.
- Myklebust, Anders, Bettina Eileen Engebretsen og Erik W. Jakobsen 2019. Tjenestenæringene i Norge mot 2050, Menon-publikasjon nr 84/2019
- NFD, 2017. Opplev Norge – unikt og eventyrlig, Meld.St.19 (2016-2017).
- Sandvik, Kåre, Per-Arne Tuftin og Erik W. Jakobsen, 2020. COVID-19-krisen: Gjenreisning og vekst for norsk reiselivsnæring, Skriftserien nr 42-2020, Universitetet i Sørøst-Norge.
- Winther, Per-Erik og Kåre Sandvik, 2016. Konferansemarkedet – betydning og lønnsomhet 2000-2015, Handelshøyskolen, Høgskolen i Sørøst-Norge
- WTTC, 2018. Travel and tourism impact Norway 2018, World travel and tourism commission, London

Skriftserien nr. 60
2020

COVID-19
Etterspørselssituasjonen og konsekvenser
for norsk reiselivsnæring 2020-2024

Forfattere: Kåre Sandvik

ISBN 978-82-7860-454-0
ISSN 2535-5325

usn.no

